

บทบาทของสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนในประเทศไทย ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยของพม่า :

ศึกษารณวารสารสาละวินโพสต์และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์

The Role of Cross-Border Alternative Media in Democratization of Myanmar :

A Case Study of The Salween Post Journal and Salween News Online Website

นายปญญวัฒน์ จิตประคอง

คณะรัฐศาสตร์ สาขาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการเป็นสื่อทางเลือกในฐานะเป็นเครื่องมือถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองประชาธิปไตยของกลุ่มผู้ผลิตสื่อวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวิน นิวส์ออนไลน์ ในบริบทเวลาที่เกิดการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยในพม่า โดยศึกษาวิจัยจากสื่อประเภทวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ ในกรอบระยะเวลาระหว่างปี 2553-2555 โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาคือ ช่วงก่อนการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่ 1 มกราคม 2553-6 พฤศจิกายน 2553 และช่วงหลังการเปลี่ยนผ่านตั้งแต่ 7 พฤศจิกายน 2553-31 ธันวาคม 2555 โดยได้เก็บข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร และภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ และนำมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์เนื้อหา ในเชิงของการตีความ โดยใช้ตารางแจกแจงเป็นเครื่องมือประกอบการวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าสื่อทางเลือกประเภทวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการนำเสนอให้เห็น 2 ประเด็น คือ 1) ประเด็นที่สะท้อนให้เห็นปัญหา และผลกระทบด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในพม่า (ความเลวร้าย, ความรุนแรง, ความไม่ยุติธรรม, ปัญหาเชิงนโยบาย) และ 2) ประเด็นที่สะท้อนให้เห็นการตื่นตัวทางความคิดในเรื่องประชาธิปไตย (สิทธิ และเสรีภาพ, สันติภาพ) ผ่านการนำเสนอประเด็นดังกล่าวในคอลัมน์ต่างๆของสื่อทั้งสองประเภท โดยผลกระทบ หรือผลลัพธ์ที่ได้จากการนำเสนอในประเด็นดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นในมิติการตื่นตัวทางความคิดเกี่ยวกับความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย และเกิดการตื่นตัวในการต่อต้านทางความคิดที่เป็นเผด็จการ ความไม่เป็นธรรม และทุกการกระทำของรัฐบาลที่ส่งผลทำให้เกิดปัญหาเชิงโครงสร้าง ซึ่งทั้งสองผลลัพธ์เกิดขึ้นเพียงในรูปแบบความคิดที่เป็นนามธรรมของผู้รับสารที่เป็นคนไทย และชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย และใช้ภาษาไทยได้เท่านั้น โดยที่สื่อทั้งสองประเภทไม่มีบทบาทสำคัญในระดับการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมระดับใหญ่ของพม่า เพราะด้วยกรอบจำกัดของภาษา และกลุ่มผู้ใช้สื่อ จึงทำให้กระบวนการทำงานของสื่อมีลักษณะเป็น “สื่อเพื่อการรณรงค์” ที่มีเป้าหมายชัดเจนในการทำงานเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในพม่า

คำสำคัญ : สื่อทางเลือก, การเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย, สาละวิน โพสต์, สาละวินนิวส์ออนไลน์

Abstract

This research is written by qualitative research which objects to study the role of cross-border alternative media as a tool for political struggle of Myanmar's ethnic minorities in democratization in Myanmar. This research offers a resource guide for qualitative researchers through “Salween Post journals” and “Salween News Online website” since 2010-2012 (Divided into two periods ; First, before democratic transition from 1 January 2010 to 6 November 2010 and Second, after the democratic transition since 7 November 2010 to 31 December 2012) by collecting data from research papers, discussing data collection techniques (interview), data analysis, reporting, and the issues of validity, reliability, ethics and then content analysis in the form of interpretation by using the coding sheet as a tool of analysis. The result shows that the alternative media type Salween Post journal and Salween News Online website have an important roles in two issues: 1) An issue that reflects the problem and impacts in various aspects occurring in Myanmar (The worst, Violence, Unfairness, and Policy problems) and 2) An issue that reflects the awareness of the idea of democracy (Rights and freedoms, and Peace) through the presentation of such issues in the columns of both media types. The results base on my study can be reflected into two dimensions. First, the raising awareness of important ideas of democracy. Second, the raising awareness of the defiance against the idea of a dictatorship, injustice, and government actions that affect structural problems. Both results are occurring in the abstract conception for Thai’s audiences and minorities who live in Thailand and use only Thai language. Both types of media have no role to changes in the overall images of the Myanmar because of the limitations of language and media user, so the process of media is called “Advocacy Journalist” that has a clear goal to promote and support democracy in Myanmar.

Keywords : Alternative Media, Democratization, Salween Post, Salween News Online

1. บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งที่ได้ว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกทั้งนับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นอย่างมาก ถ้าสังคมไม่ได้รับรู้เรื่องราวข่าวสารเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ หรือเรื่องอื่นๆ สังคมจะดำรงอยู่ไม่ได้แน่นอน โดยเฉพาอย่างยิ่งเมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคการแพร่กระจายของข่าวสารที่ยิ่งเกิดขึ้นในวงกว้าง และส่งผลกระทบต่อถึงตั้งแต่ระดับบุคคล ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคมไปจนถึงระดับโลก การรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อกับการพัฒนาทางด้านการเมือง หรือความสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับการเมืองนั้น จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญควบคู่กันไป ซึ่งในการดำเนินการทางการเมืองการปกครองนั้น “การสื่อสาร” ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญชนิดหนึ่ง (สมควร กวียะ, 2539) ซึ่งเป็นตัวกลางสำคัญที่สามารถทำให้ระบบการเมืองเหล่านั้นมีความมั่นคงแข็งแรงได้ สื่อจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่คอยนำเสนอข้อมูลข่าวสารออกไปให้กับประชาชน ได้รับรู้ โดยเฉพาะข้อมูลด้านการเมือง (ยุทธพร อิศร

ชัย, 2544) ดังนั้นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของกระบวนการสื่อสารในฐานะที่เป็นเครื่องมือ หรือสื่อทางการเมืองนั้น จึงเห็นได้ชัดเจนจากบทบาทหน้าที่ในการถ่ายทอดข่าวสาร และความรู้ทางการเมืองผ่านสื่อประเภทต่างๆ โดยเฉพาะสื่อใหม่ที่มีถูกนำมาใช้ในปัจจุบัน ที่สำคัญทุกวันนี้สื่อไม่ได้ทำหน้าที่เพียงนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางการเมืองให้กับประชาชนได้รับทราบเท่านั้น หากแต่ยังมีการใช้สื่อเพื่อเผยแพร่ หรือปลูกฝังความคิดความเชื่อทางการเมืองอีกด้วย หรือในทางรัฐศาสตร์เรียกลักษณะดังกล่าวว่าเป็นการครอบงำทางความคิดอีกรูปแบบหนึ่ง (ยูทพร อิศรชัย, 2544) ซึ่งเป็นความพยายามที่จะใช้สื่อในการชักชวนโน้มน้าวประชาชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองรูปแบบต่างๆ

ปัจจุบันสื่อทางเลือกที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว เพื่อนำเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ นับได้ว่ายังมีไม่มากนัก การเกิดขึ้นมาของสื่อ “วารสารสาละวินโพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์” จึงถือได้ว่าเป็นสื่อส่วนน้อยที่สำคัญอย่างมาก ในฐานะที่เป็นสื่อเพื่อมุ่งนำเสนอประเด็น สถานการณ์ทั่วไปทางด้านสังคมการเมืองของประเทศพม่า รวมไปถึงองค์ความรู้รอบด้าน ในมิติของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพม่า เพื่อให้ผู้รับสารได้รับทราบ และเข้าใจถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นจากการสะท้อนผ่านสื่อทางเลือกดังกล่าว ซึ่งเป็นเครื่องมือชุดหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดคุณค่าทางความคิดบางอย่างนั้นคืออุดมการณ์ประชาธิปไตยจากสื่อไปยังผู้รับสารได้ ดังนั้นสื่อดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนเพื่อถ่ายทอดสารที่เป็นความจริงให้กับสังคม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มา และปัญหาเบื้องต้นที่นำไปสู่งานวิจัยเรื่องบทบาทของสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนในประเทศไทย ในกระบวนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยของพม่า : ศึกษากรณีวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ โดยเลือกศึกษาในกรอบระยะเวลาระหว่างปี 2553-2555 โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาคือ ช่วงก่อนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยตั้งแต่ 1 มกราคม 2553-6 พฤศจิกายน 2553 และช่วงหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยตั้งแต่ 7 พฤศจิกายน 2553-31 ธันวาคม 2555 โดยใช้บริบทของการเลือกตั้งในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2553 เป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย จากการกำหนดกรอบระยะเวลาในการศึกษาดังกล่าวสามารถทำให้ผู้วิจัยมองเห็นพลวัตพัฒนาการของการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในพม่าทั้งก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง (ในมิติการนำเสนอของสื่อฯ) และเข้าใจในบทบาทของสื่อทางเลือกที่มีความสัมพันธ์กับการเมือง การถ่ายทอดอุดมการณ์ทางการเมืองประชาธิปไตย และการสร้างวาทกรรมเพื่อครอบงำอุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่านสื่อ

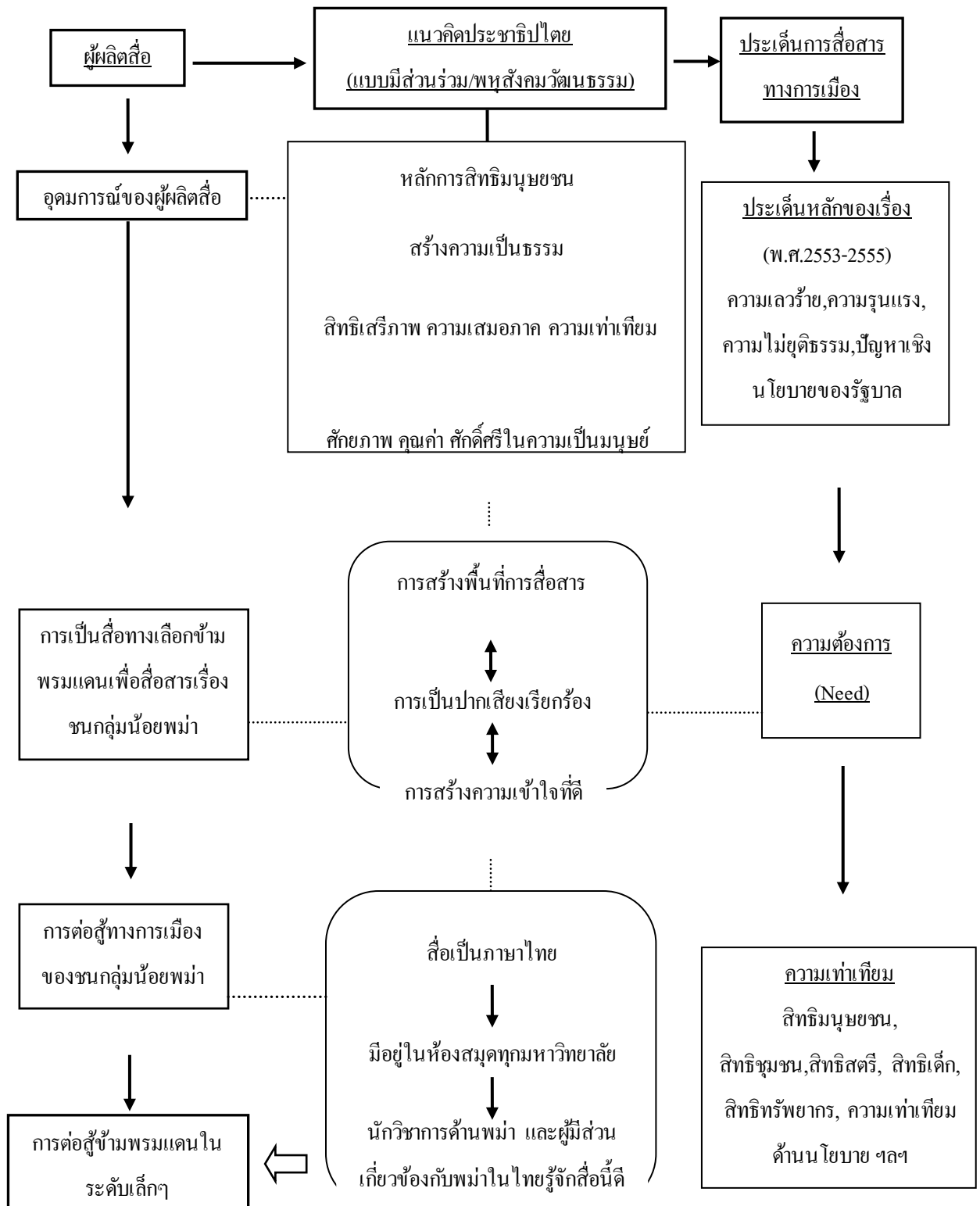
2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษายบทบาท และผลกระทบของสื่อทางเลือกข้ามพรมแดนในประเทศไทยที่มีความสำคัญต่อการสื่อสารเรื่องชนกลุ่มน้อยพม่าในกระบวนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยของพม่าของวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์

3. กรอบแนวคิดทฤษฎีของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดสื่อทางเลือก (Alternative media) แนวคิดสื่อกับการเมือง และแนวคิดการสื่อสารทางการเมือง (Mass Media and Politics) เป็นแนวคิดหลักในการศึกษา ดังสรุปภาพรวมการใช้กรอบแนวคิดออกมาเป็น Conceptual Framework ดังต่อไปนี้

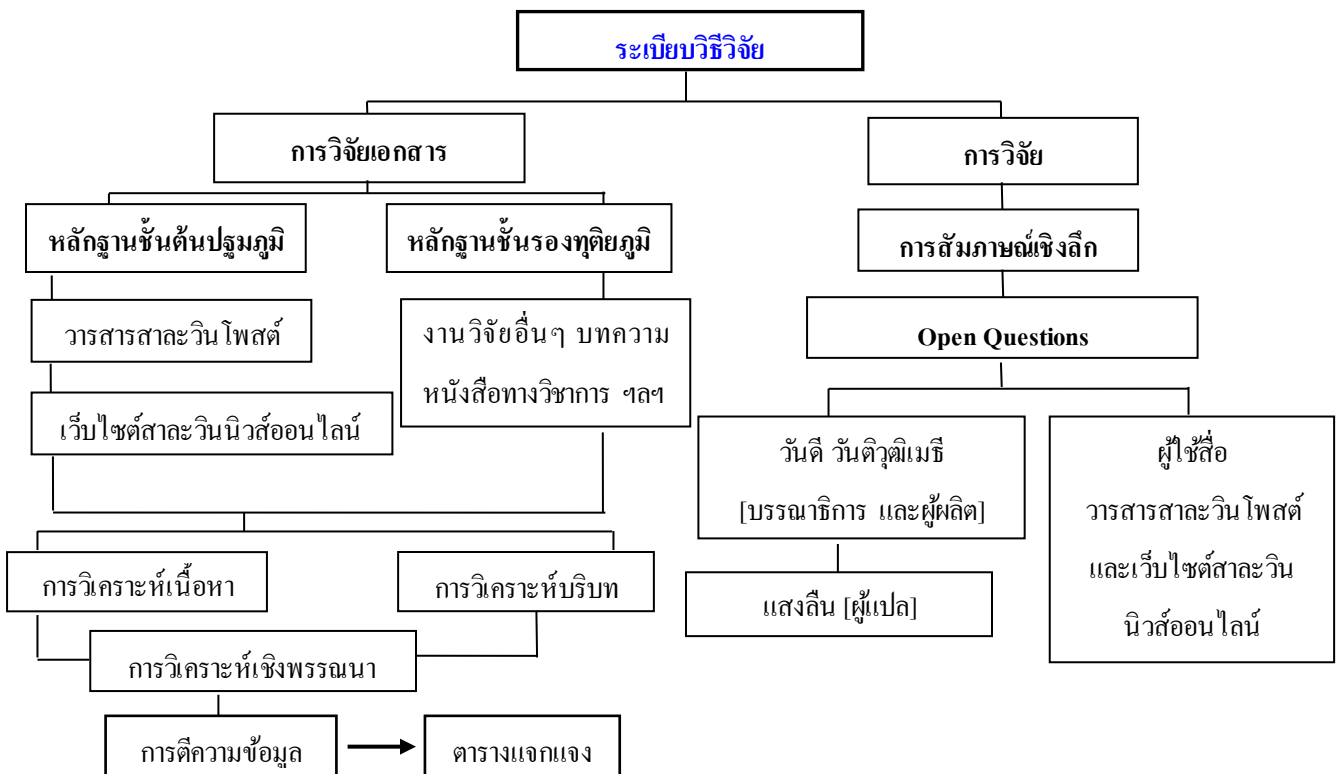
Conceptual Framework

การวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ และการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยได้เริ่มต้นจากการรวบรวมเอกสารข้อมูล ซึ่งมาจากข้อมูลขั้นต้นแบบปฐมภูมิ อาทิ วารสารสาละวินโพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, ข้อมูลขั้นรองแบบทุติยภูมิ อาทิ งานวิจัย รายงานการวิจัยเอกสารการสัมมนา หนังสือวิชาการ และบทความจากวารสารต่างๆ และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ อาทิ บรรณาธิการสาละวิน โพสต์ (คุณ “วันดี สันติวุฒิเมธี”), ทีมงานผู้ที่เกี่ยวข้อง, และผู้รับสาร จากนั้นจะนำข้อมูลดังกล่าวมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้วิจัยจะเลือกใช้วิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยมุ่งเน้นที่การอธิบาย และวิเคราะห์รูปแบบเนื้อหา และวิเคราะห์บริบท ซึ่งหลักๆนั้น การพรรณนาเชิงวิเคราะห์จะเป็นการอธิบายข้อมูลซึ่งเป็นข้อค้นพบที่มาจากกระบวนการวิเคราะห์รูปแบบเนื้อหาที่มาจากเอกสารเป็นส่วนใหญ่ โดยเป็นการวิจัยเพื่อสำรวจ และศึกษาสภาพความเป็นจริงของเหตุการณ์ทั้งในอดีต และปัจจุบัน ไม่ว่าจะมาจากตำรา เอกสาร บทความ สิ่งพิมพ์ รวมทั้งจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่ปรากฏเป็นหลักฐาน และมีการเผยแพร่อยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยจะเลือกใช้การวิเคราะห์รูปแบบเนื้อหา และการวิเคราะห์บริบทที่พบในวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ตามกรอบระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553-2555 โดยแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลาคือ ช่วงก่อนการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยตั้งแต่ 1 มกราคม 2553-6 พฤศจิกายน 2553 และช่วงหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยตั้งแต่ 7 พฤศจิกายน 2553-31 ธันวาคม 2555 โดยใช้บริบทของการเลือกตั้งในพม่าวันที่ 7 พฤศจิกายน 2553 เป็นเกณฑ์ในการแบ่งบริบทเวลาออกเป็น 2 ส่วนเพราะเป็นช่วงเวลาที่เกิดการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย สำหรับการวิเคราะห์ศึกษาในครั้งนี้จะเป็นเชิงพรรณนาในลักษณะของการตีความข้อมูลโดยใช้ตารางแจกแจงเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์

5. ผลการวิจัย

จากการใช้ตารางแจกแจงเป็นเครื่องมือในการสำรวจประเด็นด้านเนื้อหา หรือใจความสำคัญหลักที่ผู้ผลิตได้ให้ความสำคัญ และนำเสนอออกมาให้ผู้รับสาร หรือคนอ่านได้รับรู้อย่างต่อเนื่องในบริบทช่วงเวลา ก่อนและหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยในพม่า นั้น ผู้วิจัยจะขอสรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ประเด็นด้านความเลวร้าย, ความรุนแรง, และความไม่ยุติธรรมของรัฐบาลพม่า (ปรากฏในสื่อก่อนและหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย) : ผู้ผลิตสื่อจะนำประเด็นเหล่านี้มาเชื่อมโยงเข้ากับบริบททางด้านสถานการณ์ปัจจุบัน หรือภาพปรากฏการณ์ทางสังคมที่เป็นเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นภายในประเทศพม่า โดยเฉพาะปรากฏการณ์ทางสังคมในแง่ของผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำต่างๆ (ทั้งโดยตรง และโดยอ้อม) ได้แก่ ประเด็นเรื่อง “ลาวอิก กองทัพพม่า ใช้นักโทษอยู่แนวหน้าในสนามรบ (สาละวิน โพสต์ ฉบับที่ 63, มกราคม-กุมภาพันธ์ 2554), สงครามปะทุในรัฐคะฉิ่น-ชาวบ้านนับหมื่นอพยพไปชายแดนจีน-พม่า (สาละวิน โพสต์ ฉบับที่ 65, พฤษภาคม-มิถุนายน 2554), โรงเรียนในสนามรบ (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, กุมภาพันธ์ 2555), การสลายการชุมนุมในมณฑลชวชัตร์รัฐบาลเต็งเต๋ง (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, ธันวาคม 2555)” เป็นต้น ดังนั้นประเด็นด้านต่างๆที่นำเสนอจึงสะท้อนให้เห็นถึงมหันตภัยที่ร้ายแรงอันเกิดขึ้นมาจากการปกครองพม่าในรูปแบบที่เจ็ดด้วยคราบเผด็จการที่เป็นกลไกในการละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมถึงลดทอนศักยภาพ หรือศักดิ์ศรีในการดำรงอยู่ของมนุษย์

2. ประเด็นด้านปัญหาเชิงโครงสร้างของรัฐบาลที่มีความบกพร่อง และไร้ความเป็นธรรมค่อนข้างสูง (ปรากฏในสื่อก่อนและหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย) : ในประเด็นเนื้อหาที่ได้อ้างไว้ว่าเป็นประเด็นสำคัญเช่นเดียวกับประเด็นก่อนหน้านี้ เพราะเป็นการสะท้อนให้เห็นรูปแบบของปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจริง โดยที่ปัญหาต่างๆเหล่านั้นเมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงรากฐานปัจจัยที่เป็นสาเหตุของปัญหา ล้วนมาจากความบกพร่องและความไม่ใส่ใจทางด้านการบริหารปกครองที่ครอบคลุมของรัฐบาลพม่า โดยเฉพาะประเด็นปัญหาในเชิงนโยบาย ที่เป็นกลไกขับเคลื่อนไปสู่ความไม่เป็นธรรม หรือความไม่เท่าเทียมกัน รวมถึงการไม่มีประสิทธิภาพในการออกนโยบายในแง่ของการใส่ใจดูแลประชาชนที่ดีได้ อาทิ ปัญหาในแง่การศึกษา, การสาธารณสุข, ด้านแรงงาน เป็นต้น โดยที่ผู้ผลิตมักสะท้อนออกมาในเชิงการนำเสนอปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบอันเนื่องมาจากปัญหาเชิงนโยบายด้านต่างๆที่หลากหลายเหล่านั้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ได้สะท้อนให้เห็นผ่านสื่อฯ เช่น “เรื่องโรงเรียนของหนู การศึกษาที่ไม่มีทางเลือกในพม่า (สาละวิน โพสต์ฉบับที่ 65, พฤษภาคม-มิถุนายน 2554) ซึ่งเป็นการพูดถึงปัญหาเชิงโครงสร้าง(ทางนโยบาย)ที่เกิดจากรัฐบาลพม่า ซึ่งไม่ใช่ปัญหาในระดับปัจเจก หากแต่ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นมาจากการที่รัฐไม่ได้สนับสนุนงบประมาณให้ครอบคลุม หรือใส่ใจอย่างทั่วถึงจนเป็นการผลักภาระให้กับผู้ปกครอง รวมถึงการไร้ทางออกของคนไม่มีเงิน จึงต้องอาศัยวัด (ที่รัฐไม่รับรอง) เป็นสถานศึกษา, สื่อพม่ากับเสรีภาพที่ยังขาดหาย (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, สิงหาคม 2555) สื่อฯได้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ภายหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยเป็นที่เรียบร้อยแล้วนั้น รัฐบาลยังคงไม่ได้ให้ความสำคัญถึงมิติในเรื่องสิทธิและเสรีภาพที่ครอบคลุมทุกมิติ โดยเฉพาะ ในด้านสื่อสารมวลชนที่ยังคงมีช่องโหว่ให้เห็นถึงความไม่เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์” เป็นต้น

3. ประเด็นด้านการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของประชาธิปไตย (ปรากฏในสื่อฯ หลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย) ในมิตินี้ผู้วิจัยจะขอจัดจำแนกประเด็นให้เห็นถึงการนำเสนอข่าวที่สะท้อนประเด็นการส่งเสริมคุณค่าประชาธิปไตยพม่าออกเป็น 2 มิติ คือ 1) การนำเสนอในมิติสิทธิและเสรีภาพ ได้แก่ สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เห็นได้จาก การนำเสนอประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงสิทธิเสรีภาพของนางองซานซูจี เช่น “ก้าวอย่างสู่อิสรภาพขององซาน ซูจี (วารสารสาละวินโพสต์ ฉบับที่ 62, พฤศจิกายน-ธันวาคม 2553), ซูจีเตรียมลงเลือกตั้งซ่อมพม่า (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, พฤศจิกายน 2554)”, สิทธิเสรีภาพของชนกลุ่มน้อย เช่น “พม่าอนุญาตให้ชาวพม่าและชนกลุ่มน้อยที่อยู่ต่างประเทศกลับบ้านได้ (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, กุมภาพันธ์ 2555)”, สิทธิเสรีภาพของนักโทษการเมือง เช่น “นักโทษการเมืองคนสำคัญส่วนใหญ่ได้รับการปล่อยตัว (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, มกราคม 2555)” ประเด็นสิทธิเสรีภาพดังกล่าวเป็นเพียงตัวอย่างที่ปรากฏจากการนำเสนอของสื่อฯ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของประชาธิปไตยในมิติที่ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน และ 2) การนำเสนอในมิติการสร้างความสัมพันธ์ด้วยการสร้างพื้นที่สันติภาพ (Peace Area) ร่วมกันของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย โดยอยู่บนพื้นฐานของความปรองดอง เช่น ประเด็น “SSA ใต้และรัฐบาลพม่าทำสัญญาหยุดยิงอย่างเป็นทางการ (เว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์, ธันวาคม 2554)” เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าสื่อได้ให้ความสำคัญอย่างมากในมิติของการสร้างความปรองดองร่วมกันระหว่างรัฐบาล และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายภายในพม่า ลักษณะดังกล่าวถือเป็นคุณลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงผลที่เกิดขึ้นมาจากการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยได้ค่อนข้างชัดเจน

การนำเสนอเป็น 3 มิติดังกล่าวที่ผู้วิจัยได้จัดจำแนกออกมานั้นก็สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของบรรณาธิการวารสารสาละวินโพสต์ คือ คุณวันดี สันติวุฒิเมธีว่า “ประเด็นเนื้อหาที่เราเลือกมานั้นคือเรื่องพม่า ไม่ว่าเราพูดมุมไหนก็จะเกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองทั้งสิ้น คือเราจะพูดการเมืองอิงกับเรื่องอะไรมากกว่า เช่น ปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งก็มีที่มาจากปัญหาการเมือง, เรื่องของการแสดงออกของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่แสดงออกไม่ได้ ก็เป็นเรื่องการเมือง คือเราเอาการเมืองมาตีโจทย์ออกไป โจทย์ของเราก็คือว่า ปัญหาการเมืองในพม่าได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตประชาชน ” (วันดี สันติวุฒิเมธี, สัมภาษณ์, 23 เมษายน 2556) ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าภาพรวมเนื้อหาทั้งหมด 3 มิติข้างต้นได้สะท้อนเป็นอย่างดีถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสื่อกับบริบททางการเมืองพม่าที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา สื่อจึงมีความสำคัญในแง่ของการเป็นเครื่องมือหรือตัวกลางในการสื่อสารให้ผู้รับสารได้รับรู้และเห็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นทั้งมิติที่เป็นปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการเมือง

6. อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับผลการวิเคราะห์ที่เกิดจากการวิจัยนั้นผู้วิจัยจะขอสรุปผลกระทบ (Impact) ที่เกิดจากการสื่อสารดังกล่าวออกเป็น 2 มิติคือ ผลกระทบในมิติที่เกิดขึ้นกับผู้รับสาร และผลกระทบในมิติของสื่ออื่นๆ ที่เกิดจากการเลือกนำเสนอประเด็นบางส่วนของสื่อทั้งสองประเภทมาอ้างอิงเพื่อนำเสนอ

6.1 มิติของผู้รับสาร : พบว่าการนำเสนอประเด็นเนื้อหาของสื่อทั้งสองประเภทได้ส่งผลกระทบให้ผู้รับสารเกิดการตื่นตัวทางความคิดเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของประชาธิปไตย โดยที่ผลกระทบในมิตินี้สื่อทำได้เพียงการสร้างชุดความคิด

เพื่อให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องประชาธิปไตยได้อย่างเฉียวเท่านั้น โดยที่สื่อทั้ง 2 ประเภททั้งวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ไม่ได้มีความสำคัญในระดับที่ส่งผลให้พม่าเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างเชิงปฏิบัติการ เพราะด้วยข้อจำกัดในการนำเสนอประเด็นเนื้อหาที่ใช้ “ภาษาไทย” ในการสื่อสาร จึงส่งผลทำให้เกิดผลกระทบทางความคิดที่ตื่นตัวในเรื่องประชาธิปไตยได้เพียงกลุ่มผู้รับสารที่เป็นคนไทย หรือชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยที่สามารถใช้ภาษาไทยได้เท่านั้น ดังคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มผู้รับสารรายหนึ่งว่า “สื่อนี้พิมพ์เป็นภาษาไทย ก็ทำให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มคนไทยได้รับรู้ในข้อเท็จจริงเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นประเด็นหลักใหญ่สำคัญที่สังคมพึงตระหนัก สื่อนี้จึงเป็นเสมือนพื้นที่ในการถ่ายทอดให้เห็นคุณค่าในประเด็นทางด้านสิทธิมนุษยชน การนำเสนอเรื่องราวต่างๆผ่านสื่อประเภทนี้ทำให้เห็นปัญหาหลายๆด้านที่เป็นการลิดรอนสิทธิมนุษยชนประชาชนในพม่า สิทธิของความเป็นมนุษย์ซึ่งเป็นเรื่องของความมั่นคงของมนุษย์ และแน่นอนเลยว่าการนำเสนอมิติเหล่านี้ได้ทำให้หลายฝ่ายเห็นความสำคัญในประเด็นทางด้านสิทธิมนุษยชน ในประเด็นประชาธิปไตยที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพ เพราะมีข้อมูลหลายส่วนในการสนับสนุน เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงให้รับรู้ ซึ่งในกรณีนี้ก็ทำให้เกิดกลุ่มประชาสังคมต่างๆเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมีส่วนอยู่แล้วในการเข้ามาต่อต้านอะไรบางอย่าง ไม่ว่าจะจุดเล็ก จุดใหญ่ แต่ทุกส่วนก็มีส่วนสำคัญทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางความคิดให้คนหันมาเห็นความสำคัญในเรื่องสิทธิของบุคคล และชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่ามากขึ้น” (ธัชชก นาควิโรจน์, สัมภาษณ์, 1 มิถุนายน 2556)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การนำเสนอประเด็นเนื้อหาในบริบทที่ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชน ที่คำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ดังคำให้สัมภาษณ์ของตัวอย่างกลุ่มผู้ใช้สื่อในเบื้องต้นนั้น ทำให้เห็นว่าสื่อประเภทนี้มีลักษณะการทำงานเพื่อนำเสนอเนื้อหาต่างๆที่เกี่ยวกับประเทศพม่าซึ่งมีความใกล้เคียงกับ “สื่อเพื่อการรณรงค์ (Advocacy Journalism)” ซึ่งเป็นสื่อทางเลือกประเภทหนึ่งที่มีเป้าหมายในการทำงานที่ชัดเจนด้วยการสะท้อนประเด็นที่เป็นข้อเท็จจริงในด้านต่างๆ ด้วยลักษณะบริบทดังกล่าวจึงทำให้สื่อมีเป้าหมายในเชิงของการส่งเสริมให้เห็นคุณค่า หรือสร้างการตื่นตัวในเรื่องระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในพม่า นอกจากนี้บทบาทสำคัญของสื่อดังกล่าวที่ต้องการสะท้อนให้เห็นคุณค่าในเรื่องของประชาธิปไตย จึงทำให้เห็นว่าสื่อมีบทบาทในการทำงานที่สอดคล้องกับแนวคิดในเชิงของ “การปลูกฝังความคิดความเชื่อทางการเมือง” ผ่านการสร้างชุดทางความคิดที่ทำให้ผู้รับสารเห็นความสำคัญในรูปแบบความคิดความเชื่อทางการเมืองเหล่านั้น ลักษณะดังกล่าวเป็นเสมือนการครอบงำความคิดในทางสื่อ ซึ่งเป็นการประยุกต์มาจากทฤษฎีของกริมชิวด้วยเรื่องการครอบงำนำที่มองว่า กลุ่มผู้ผลิตคือตัวการสำคัญในการสร้างคุณค่าทางความคิดอะไรบางอย่างให้เกิดขึ้นกับผู้รับสาร ซึ่งในที่นี้คือผู้ผลิตสื่อประเภทวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ที่ต้องการสร้าง หรือใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการครอบงำความคิดที่เห็นคุณค่าและความสำคัญในเรื่องประชาธิปไตยของผู้รับสาร เพื่อที่จะสร้างกลุ่มผู้รับสารเหล่านั้นให้กลายมาเป็นหนึ่งเครือข่ายแนวร่วมทางความคิดหรืออุดมการณ์ที่เห็นคุณค่าในระบอบประชาธิปไตยเหมือนกัน

การกระทำของสื่อในลักษณะดังกล่าวเป็นเสมือนการยึดพื้นที่ทางความคิด นั้นหมายความว่าผู้ผลิตสื่อได้แทรกซึมความคิดผ่านการนำเสนอประเด็นเนื้อหาที่ต้องการให้เกิดการยอมรับความคิดที่ต่อต้านกลไกเชิงอุดมการณ์ของชนชั้นปกครองหรือการกระทำที่เป็นความบกพร่องของรัฐบาลพม่า ดังนั้นสื่อทั้งประเภทวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์

ออนไลน์จึงเป็นตัวการที่เกิดขึ้นมาในพื้นที่ประชาสังคม ที่มีบทบาทในการเคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนแปลงทางความคิดเพื่อต่อต้านหรือท้าทายความคิดอีกชุดหนึ่ง ด้วยกระบวนการสร้างความคิดชุดใหม่เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้และเข้าใจ หรือยอมรับในความสำคัญของประชาธิปไตยที่มีหลักการอยู่บนพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ และเคารพในความเท่าเทียมด้วยการยึดมั่นในเรื่องศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แต่กระนั้นก็ตามอย่างที่กล่าวไปตอนต้นที่ว่า แม้สื่อทั้ง 2 ประเภทคือ วารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์จะส่งผลทำให้เกิดการตื่นตัวทางความคิดที่เห็นคุณค่าในระบอบประชาธิปไตย และความสำคัญในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่เคารพคุณค่าในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มากขึ้น และในทางกลับกันก็ทำให้เกิดชุดความคิดอีกชุดหนึ่งที่มีลักษณะตรงกันข้าม หรือไม่เห็นด้วยกับการกระทำบางอย่างที่เป็นความบกพร่อง หรือความไม่เป็นธรรมของรัฐบาลก็ตาม แต่ผลกระทบของสื่อที่มีต่อการรับรู้ในทางความคิดของผู้รับสารนั้นจะจำกัดอยู่ที่คน ไทย หรือชนกลุ่มน้อยที่อาศัยในประเทศไทยและใช้ภาษาไทยได้เท่านั้น เพราะด้วยบริบทการนำเสนอของสื่อที่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลักในการนำเสนอถ่ายทอดสาร จึงทำให้มีขีดของผู้รับสารที่ได้รับผลกระทบจากสื่ออยู่รอบจำกัด

6.2 มิติการเลือกนำเสนอและอ้างอิงของสื่ออื่นๆ : จากการศึกษาโดยใช้ฐานข้อมูล News Center ซึ่งเป็นโปรแกรมบรรจุข้อมูลข่าวออนไลน์ โดยใช้คำสำคัญ (Keyword) ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ คือ วารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ในการค้นหานั้น ปรากฏว่ามีสื่อที่นำเสนอประเด็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องจากวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ไปอ้างอิงมีเพียง 5 สื่อเท่านั้นคือ เว็บไซต์คมชัดลึก, หนังสือพิมพ์ข่าวสด, หนังสือพิมพ์มติชน, หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, และเว็บไซต์ประชาชาติธุรกิจ ซึ่งเมื่อนับจำนวนพบว่ามีเพียง 12 ประเด็นข่าวเท่านั้น โดยไม่มีสื่อภาคภาษาอังกฤษในการนำเสนอ ด้วยเหตุนี้จากการวิเคราะห์ผลกระทบ หรือ Impact ในภาพรวมของการนำเสนอและอ้างอิงของสื่ออื่นๆ นั้นพบว่า สื่ออื่นๆ ที่มีหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสารเพื่อถ่ายทอดสารเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคมการเมืองพม่าให้กับผู้รับสารในแต่ละวันนั้น ได้อ้างอิงงานเขียนในวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ค่อนข้างน้อย ทำให้เห็นว่าสื่ออื่นๆ ยังคงให้ความสำคัญในการเลือกงานเขียนในประเด็นต่างๆ จากวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์เพื่อนำเสนอต่อไปยังคงมีรอบจำกัดแคบๆ มากกว่าการอ้างอิงงานของสื่อใหญ่ที่มีลักษณะทางการที่ได้รับการยอมรับ และเป็น ที่รู้จักมากกว่า นอกจากนั้นสื่ออื่นๆ ได้เลือกนำเสนอ โดยการอ้างอิงงานจากวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ที่เป็นประเด็นในด้านลบที่เป็นปัญหาด้านต่างๆ ในพม่าเสียเป็นส่วนใหญ่แม้กระทั่งบริบททางสังคมการเมืองพม่าจะมีการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยแล้วก็ตาม แต่สื่ออื่นก็ยังคงเลือกนำเสนอประเด็นที่เป็นเชิงลบ โดยเฉพาะการตั้งคำถาม หรือข้อกังขาต่าง ๆ นานาเกี่ยวกับระดับความเป็นประชาธิปไตยในพม่า ผ่านการสะท้อนให้เห็นมิติที่เป็นสถานการณ์ปัญหาในรูปแบบต่างๆ เพื่อที่จะตั้งคำถาม และวิพากษ์วิจารณ์กับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นว่า จริงๆ แล้วพม่าเป็นประชาธิปไตยแล้วจริงๆ หรือ? เหตุใดบรรยากาศทางการเมือง และรูปแบบปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตยในพม่ายังคงมีรูปแบบปัญหาเดิมๆ การนำเสนอในมิติดังกล่าวถือว่าได้มีความถี่ในการนำเสนอที่มากกว่าการนำเสนอให้เห็นมิติด้านบวกที่เกิดขึ้นมาจากบริบทการเปลี่ยนผ่านประชาธิปไตย นั่นหมายความว่าสื่ออื่นที่เลือกอ้างอิงงานจากวารสารสาละวิน โปสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์ยังคงไม่เชื่อใจ หรือไม่เห็นด้วยกับปรากฏการณ์ที่พม่าเปลี่ยนผ่านมาสู่ประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์แล้วจริงๆ

8. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้ความรู้ทางวิชาการ โดยเฉพาะขอขอบคุณความกรุณาจาก ผศ.ดร.พิชญ์ พงษ์สวัสดิ์ (ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์), ผศ.ดร.นฤมล ทับจุมพล (ประธานกรรมการสอบ), และ รศ.ดร.อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์ (กรรมการ) ซึ่งทั้ง 3 ท่าน ได้ให้คำปรึกษาแนะนำจนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณอาจารย์ดุลยภาค ปรีชารัชช นักวิชาการด้านพม่าศึกษา โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ม.ธรรมศาสตร์, คุณวันดี สันติวุฒิเมธี บรรณาธิการ และผู้ผลิตหลักในวารสารสาละวิน โพสต์ และผู้ดำเนินงานในองค์กรสื่อดังกล่าวทุกท่านที่เอื้อเพื่อสละเวลาในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นประโยชน์สำคัญอย่างมากต่อการนำมาวิเคราะห์ในงานวิจัย

9. เอกสารอ้างอิง

D. McQuail. (1983). *Mass Communication Theory*. London : Sage.

Goran Therborn. (1980). *The Ideology of Power and the Power of Ideology*. London : Verso.

Sarah Oates. (2008). *Introduction to Media and Politics*. California : Sage,2008.

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิภาษา.

ดันแคน แมคคาร์โก, รมย์มาศ โบว์ร่า. (2539). *สื่อมวลชนไทยกับการผลักดันนโยบาย*. กรุงเทพมหานคร : สถาบันนโยบายศึกษา.

ชั้นชนก นาควิโรจน์. ผู้ใช้สื่อวารสารสาละวิน โพสต์ และเว็บไซต์สาละวินนิวส์ออนไลน์. *สัมภาษณ์*, 1 มิถุนายน 2556.

บุญทริกา เจียงเพ็ชร. (2543). *พฤติกรรมสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่ออินเทอร์เน็ต และทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีต่อความรู้ ทัศนคติ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งระบบใหม่ของกลุ่มผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์. (2547). *สื่อภาคประชาชน “โครงการปฏิรูปสื่อ : การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเอง และสื่อภาคประชาชน”*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2526). *ข่าวสารการเมืองของคนไทย*. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์.

ยุทธพร อิศรชัย. (2544). *อินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิภา อุดมฉันท. (2544). *ปฏิรูปสื่อเพื่อสังคม หลักคิดและบทเรียนจากนานาชาติ*. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วันดี สันติวุฒิเมธี. บรรณาธิการวารสารสาละวิน โพสต์. *สัมภาษณ์*, 23 เมษายน 2556.

สุภัทรา ภูมิประภาส. (2556). *สื่อพม่าบนถนนสู่ประชาธิปไตย*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.

สมควร กวียะ. (2539). *การสื่อสารมวลชน บทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์.

อัจฉริยา สายศิลป์. (2551). *บทบาทและพลังของสื่อมวลชนภาคประชาชนในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง*. วิทยาลัยศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์. (2541). *จับจ้องมองสื่อ : ทัศนวิพากษ์ก้าวใหม่ในเขวงกตของสื่อสารมวลชนไทย*. กรุงเทพมหานคร : โครงการสื่อสันติภาพ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์. (2550). *สื่อและสิทธิการสื่อสารของประชาชนฟิลิปปินส์*. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

อุบลรัตน์ ศิริชูศักดิ์. (2554). *พูดถึงนิวมี่เดีย พูดถึงสิทธิในการสื่อสาร ใน สื่อออนไลน์ BORN TO BE DEMOCRACY*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ PRACHATAI BOOK CLUB.

อิสรียะ ไพรพ่ายฤทธิ์. *หมายเหตุประเทศไทย 2553 การใช้อินเทอร์เน็ตเชิงการเมืองในประเทศไทย ใน สื่อออนไลน์ BORN TO BE DEMOCRACY*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ PRACHATAI BOOK CLUB, 2554.

มติชนออนไลน์. (2556). *“สุรชาติ บำรุงสุข” วิเคราะห์การเมืองดิจิทัล*. สืบค้นเมื่อ 4 กรกฎาคม 2556, สืบค้นจาก

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1351918491&grpId=01&catid=01

สาละวินนิวส์ออนไลน์. (2556). *ข้อมูลองค์กรศูนย์ข่าวสาละวิน*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2556, สืบค้นจาก

<http://salweennews.org/home/>